

Lapszámunkat
Monica Hayes fotóival
illusztráltuk.
A művész a 8. oldalon
mutatkozik be

Szeretnék írni mostan
gyorsan szülessék, nehogy még
magamban eltapossam.
Gyorsan szülessék – az se baj,
Ha nem lesz kész egészen.
Ne várj egészet! – sosem lesz
A te egészsed készen.
Valami egyszerű kicsiny dalt –
Csak már világra jönné!
A szemekbe mindenkinek
helyettem ő köszönne.
Valami egyszerű kicsiny dalt – ritmusát az isten
velem dúdolja, hogy a nagy
átjárón átsegítsen.

Irodalmi Jelen

VIII. évfolyam
88. szám
2009. február

Örökös munkatársak:
Faludy György, Méhes György

Honlapunkról ajánljuk

Poe: A győzhetetlen féreg –
Bokor Pál fordítása

Géczi János: Kína-napló

Bokor Pál: Oszkáromat egy
bífsztekért

Boldog Zoltán: "A köcsög
magáról szarul ír?"

Sneé Péter: A thanatológus
búcsúja – Polcz Alaine
naplójáról

Weiner Sennyey Tibor: Az
asszaszin álma

* **Budapest, Budapest, te**
Trója!

Kozma György: Erényes
merény

Bárdos József: PESTI
FUSER – Irodalmi Zöldségek
9.

Tillmann J. A.: "Tűz által
történik" – Konyhákon és
kultúrákon keresztül

Kemény Katalin: Angolna

Miklóssy Endre válasza Sneé
Péter levelére

www.irodalmijelen.hu

GÖMÖRIGYÖRGY

Jelentés a havas Londonból

Hóköpenyt öltött a város
húnyt szemem mögött is hó hull –
sarkkőri időket várunk
szigetünk hótól bódul

– egy képeslap akadt kezembe:
salzburgi kastély télen
csizmás fiatalasszony
gyereket szánkóztat éppen

s a kastély előtti tavon
(most vastag jég borítja)
fiúk futnak vidáman
korcsolya-táncra tanítva –

itt meg a kihalt utcákon
hópihe táncol a fényben
ha éjszaka sétálni járunk
a ropogós londoni télben

egy ismeretlen vagy kevésbé ismert költői üzenetet
veszel nagytól alá. Te keresed a témát, netán a téma
talál meg téged, hogyan történik mindez? Nem lehet
könnyű hónapról hónapra újabb és újabb inycenséget
letenni az olvasó asztalára.

– A költészet szüntelen, hatalmas hullámveréshez
hasonlíthatóan bombáz bennünket ezer meg ezer
üzenettel. Közel ötven éve már, hogy elkezdtem
félretenni, megőrizgetni belőlük hol ezt, hol azt.
Nyilvánvalóan kisebb, mondhatni elenyésző részüket.
Ez a rovat lehetővé tette, hogy memóriám eldugott
polcairól leemeljek egy-egy ilyen félretett üzenetet.

– Ezt úgy kell érteni, hogy memóriád polcairól
leemeled a témát, majd utána jön a kutatómunka? Mert
azért ennek nyomai majd minden írásodban tetten-
érhetők.

– Nyilván, utána jön a feladatnak az a része, amikor
elő kell keresni a konkrét textust, például, hogy vajon
milyen kiadványban találkoztam is valaha mondjuk
Nigjar Hanim költővel. Ezt föl kell idézni valahogy,
amíg rá nem jössz, hogy ennek és ennek a folyóiratnak
a száz évvel ezelőtti valamelyik számában.

(Folytatása a 4. oldalon)

„Memóriám eldugott polcairól emelek le egy-egy félretett üzenetet“

– Szócs Gézával *Beszéd a palackból* című legújabb kötete kapcsán
Bege Magdolna beszélgetett –

– *Beszéd a palackból, miért pont ez lett a címe az Irodalmi Jelenben megjelenő esszérovatodnak? Egyáltalán hogyan indult ez az egész, már első pillanattól rovatban gondolkodtál?*

– A palack fogalmához két markáns elvont értelmű képzet társul a közképzetben. Egyik: a palackba zárt szellem. Esetünkben, nyilván, nem az ezeregyéjszakai dzsinre kell elsősorban gondolnunk, hanem az emberi alkotó szellemre.

– *És a másik képzet?*

– A palackba zárt üzenet képze. Az üzeneté, amelyet valahol valaki útjára bocsát, és kiszámíthatatlan, hogy

kifogja-e valaki, s ha igen, mikor és mit fog megérteni belőle. Ez a két gondolat kapcsolódott össze szándékom szerint abban a kifejezésben, hogy *beszéd a palackból*. Kifejtve: az emberi szellem egy üzenete, amely valamilyen okból még zárt vagy félig zárt, alig-hozzáférhető állapotban várja, hogy megtalálják és megfejtsék.

– *Esszéalanyaid – és itt nem csupán a most kötetben megjelent válogatásra gondolok – igen színes palettát alkotnak. Vannak közöttük befutott nevek, a magyar- és a világirodalom nagyjai, de olyanok is, akiket a féledés homályából hoztál vissza, és olyanok is, akik most bontogatják szárnyukat. Viszont minden esetben egy-*

Sok millió reménykedő emberrel együtt én is néztem Barack Obama beiktatását a BBC televízió, egy történelmi jelentőségű napon, aminek nem csak az a sokat emlegetett tény adott ünnepi jelleget, hogy egy 47 éves sötétbőrű (az Amerikában elfogadott meghatározás szerint "afrikai-amerikai") ember lett az Egyesült Államok elnöke, hanem az is, hogy milyen előzmények után és milyen programmal lett elnök. De mielőtt Obamával kapcsolatos reményeimről szólnék, hadd említsek néhány vonatkozási pontot, más szóval adalékot, ami érdekes módon összekapcsol engem az új amerikai elnökkel.

Kezdem azzal, hogy Barack Obama Hawaiiiban született két évvel azután, hogy én is jártam Hawaiiiban, ahol magyar barátomat, Ádámot látogattam meg, aki orosz nyelvet tanított az ottani egyik legjobb középiskolában, a Iolani Schoolban. Amint az életrajzából kiderül, Obama kenyai édesapja diák volt Hawaiiiban és későbbi feleségével éppen egy orosz nyelvi tanfolyamon (!) ismerkedett meg – nem tudom, pontosan hol, alighanem a University of Hawaii-on, Honoluluban. Obama apja nem sokkal később visszatért Kenyába, szülei elváltak – a kis Barack nevelőapja egy Lolo nevű indonéz lett, emiatt néhány évig anyjával együtt Indonéziában élt, ott járt iskolába, a bahasa Indonesia nevű nyelvet is megtanulta. Ez azért érdekes, mert amikor én 1960-ban Hawaii szigetén jártam, onnan repülőgéppel éppen Djakartába, tehát Indonéziába vitt az utam! Ahol – és itt megint bonyolódik az ügy – Paderewski-ösztöndíjjal éltem egy egyetemi éven, tíz hónapon keresztül, a jogakartai Gadjah Mada egyetem hallgatójaként. Ezt az ösztöndíjat elsősorban lengyel származású amerikai diákoknak adták, de ha nem volt rá elég lengyel jelentkező, megkaphatták magyarok is, különösen egy olyan magyar, mint én, aki akkor már

Gömöri György

Egymás nyomában Obamával

folyékonyan beszélt és fogalmazott lengyelül. Ottlétem alatt nemcsak Jogjában tanultam, hanem többször voltam Djakartában és Bandungban, de Jáva szigetén kívül is utazgattam: jártam Baliban, Makasszarban és Ambonban. Más szóval ez volt az én egzotikus tanulmányéve, amiből több vers született, egy-két politikai tanulmány angolul és magyarul (Suez and Hungary in the Indonesian Public Opinion) és egy folyóiratban, nyomtatásban is megjelent tanulmány József Attiláról – indonézül.

Már ebből is látszik, hogy hasonlóan Obamához, nekem is színes, kalandos ifjúságom volt – ezt az indonéz kiterőt például az oxfordi St Antony's College engedélyezte. A kollégium ösztöndíjas kutatódiákjaként kelet-európai témájú disszertációmon kellett volna ez idő alatt dolgoznom, de a kollégiumi hatóságok beletörődtek, hogy helyette Ázsiában tekeregtem. De ezáltal (mint Obama is) mindketten izelítőt kaptunk Ázsiából, egy régi ázsiai kultúrából, és egy országból, ahol akkor még mozlimok, keresztények és hindu vallásúak viszonylag békességben éltek egymással. Nem tudom, Barack Obama ismeri-e a Ramayana, illetve Mahabharata c. nagy epikus műveket, amelyekre – kicsit úgy mint Homérosz két eposzára és a Bibliára – egy egész kultúra épül, de önletrajzából tudom, hogy, például, nem idegen tőle Hanuman, a gonosz démonokat lebíró majomkirály alakja. És azt is tudom, hogy bár anyja második férjétől is elvált, s a család visszatért Hawaiiába, a kis Barack sok hasznos dolgot tanult Indonéziában.

A következő vonatkozási pont Chicago volt, ahol Obama 1983-ban kezdett dolgozni a helyi fekete közösség életkörülményeinek javításáért. Később ez a város lett politikai karrierjének kiindulópontja. Ami engem illet, vagy hatszor jártam Chicagóban, többnyire lengyel meghívásokkal, ugyanis Chicago Varsó után a legnagyobb lengyel nagyváros, több százezer lengyel származású, illetve ma is lengyelül beszélő ember lakja, s emiatt több chicagói egyetemen tanítanak lengyel nyelvet és irodalmat. Én két olyan nemzetközi irodalmi emlékkonferencián vettem részt előadóként, amelyet a nyolcvanas években (tehát amikor már Obama is ott élt) Tymoteusz Karpowicz lengyel költő és irodalomtörténész rendezett, mindkét alkalommal a University of Illinois csikágói kampuszán. Nem mondhatom, hogy sok időt töltöttem Dél-Chicagóban, ahol a feketebőrű lakosság tömegei élnek, de láttam, hogy a lengyelek többsége is keményen megdolgozik a megélhetésért, s ha valahol, Chicagóban meg lehet ismerni az átlag-amerikai polgár mentalitását, jóllehet az Egyesült Államok akkora és annyira decentralizált, hogy ezt is csak nagyon óvatosan merem állítani. Nyilván mások az elvárások Alaszka és Floridában, de Chicago töményebben és jellegzetesebben Amerika, mint akár Washington, akár Miami.

Chicago után Obama ellátogatott Kenyába, majd a Harvard Law Schoolban tanult, ezen a kitűnő amerikai egyetemen szerzett világszerte megbecsült diplomát. Tette ezt a kilencvenes években, amikor én már régen az angliai Cambridgeben tanítottam, jóllehet vagy harminc évvel korábban egy évet én is eltöltöttem a Harvard egyik kutatóintézetében. Gondolom, a jogi kar könyvtárán kívül Obama néha benézett a Harvard egyetem legnagyobb könyvtárába, a Widenerbe is, ahol egykor én egy fontos tizenkilencedik századi lengyel költő életművén dolgoztam (pár évvel később könyv is lett belőle). Mindenesetre mindketten mélyen beszéltük a massachusettsi Cambridge levegőjét, a harvardi ösztöndíjnak köszönhetően szépen gyarapítottuk tudásunkat – Obama a politikában, én az irodalomtörténetben hasznosítva azt. Ez lenne tehát a negyedik vonatkozási pont.

És végül hadd írjam meg itt, miért várok sokat Obama elnökségétől. Ismerem a programját, s ha annak csak egy harmadrészét képes megvalósítani, máris sokat tett az Egyesült Államok és sok más ország felvirágoztatásáért. Valahol azt olvastam, Obama balkezes, mint előtte Bill Clinton is az volt - egy olyan kétbalkezes elnök után, mint amilyen George "Dabya" Bush, ez nem jelenthet hátrányt. Arról nem beszélve, hogy míg az ifjabb Bush olyan ember volt, aki az elnök szerepét játszotta (elég sűrűs eredménnyel), Barack Obama viszont olyan ember, aki rátermett az elnökségre. Nem akarom minden jó tulajdonságát felsorolni, de már eddig is látni: okos, higgadt, körültekintő, politikailag kerüli a szélsőségeket – és hadd írjam le a legfontosabb érvet: efficiens elnöknek ígérkezik. S ha valóban sikerül harmincmillió szegényebb sorsú amerikaiak biztosítania az egészségügyi ellátást, lelassítania vagy megállítania a világméretű és egyre pokolibb változásokkal fenyegető környezetszennyezést, ami az előrejelzések szerint katasztrofális felmelegedéshez vezethet, akkor már megtette a magáét. Kétségtelenül nagyon nehéz dolga lesz, de nevét ma az egész világon a "remény" szóval társítják a számtalan nyugati és keleti, ázsiai, afrikai és amerikai politikusban csalódott emberek.

VASS TIBOR

Másfelé figyelő

Pezsgő-tablettákkal iszom a szénsavmentes ásványvizet, szelet ne csináljon folyton. A szelet kenyér, amit reggelire eszek, hétmagvas. Fahéjas a tea hozzá mostantól és repcemézzel csurgatott.

El ne szóljam magam, figyelek az egészségesebb életmódra, hogy nagyobb esélyem legyen tovább életben maradni.

Rohamokban jön rám az életmódra figyelés.

A barátom, aki autóbalesetet szenvedett, nem tudom, mit reggelizett. Evett-e egyáltalán, mielőtt letakarták azzal a vastag nejlonnal, ami alól kilógott a cipője. Megismertem a cipőjét az újságban közölt fényképeken. A nejlon olyanak tűnt, mint a tófolia, a némakacsáimnak ástam gödröt és tófoliáztam, akkor fogtam a nejlont.

Fogja a nejlont az emberfóliázó, és letakar. Vajon a rohammentő melyik részében tartja a letakaró ember a fóliát. A tófoliát én a kisházban tartottam, a bal sarokban.

Valahányszor beérek a faluba, nem is kell beérnem, elmenni a helyszín előtt, már lefelé a lejtőn, ami a faluba vezet, pezsgőtabletták jutnak eszembe, ásványvíz, a hétmagvas kenyér és a szörnyhalál, a másfelé figyelő barátom.

A test, ahogy fekszik az úton, fekvése irányát tudom, meg a vitaminokét. A faluból kifelé menet elmúlik a rossz érzésem. Ha más irányból utazom keresztül, eszembe nem jut az egész.

Az otthonom irányába kellene tehát jönnöm folyton, nem érdekelne, hogy kerülök oda, ahonnan épp hazafelé tartok, csak a tartás lenne haza,

eszemben kacsán, mézen kívül nem sok járna más.

Azon nem sokat töprengenek, hogy vajon miért került Anavi Ádám Temesvárra. Azon annál inkább, hogy miért maradt itt? Ez nem interjú-kérdés, csak találgatás. Mindenképpen fölvezetném a két világháború közötti Temesvár nemzetiségi állapotát, anélkül, hogy foglalkoznék a Magyar Párt vagy a MADOSZ (Magyar Dolgozók Szövetsége) szerepével. Viszont felvillantok jó néhány, az irodalomtörténetbe az utóbbi hatvan évben bevonult nevet, hiszen Temesvár képe, rajza, névsorai nagyon elhalványultak már.

Anavi Ádámot valamelyest befolyásolhatta, hogy a városnak modern, felszabadult, megengedő híre volt, másrészt nyelviileg, nemzetiségileg vonzóan vegyes volt, amennyiben – még jóval Trianon után is – lakossága legalább kétharmad részben kisebbségi volt (lett). Számszerűen első helyen a németek álltak. Zömmel sváboknak nevezett, katolikus németek, osztrákok, akiket kiválóan jellemzett Ács Zoltán a Monarchia nemzetiségeiről írott művében. Közülük, mire Anavi Ádám a Bánságba került, már több tízezer volt városlakók; tudni illik, hogy a temesvári idősebb svábok zöme beszélt magyarul is. Trianon után főleg magyarok hagyták el a várost, elsősorban az állami alkalmazottak, a vasutasok, postások; mégis vitathatóan tartották sokan az első román népszámlálás (1930) adatainak értelmezését, mert úgy vélték, a magyarok létszáma meghaladta a németekét. Egyébként a katolikus magyarok mellett sok volt a protestáns – tudjuk, a tágabban értelmezett történelmi Erdélyben a magyar protestáns egyházak híveinek számaránya jóval magasabb volt a Trianon utáni Magyarországra jellemző adatoknál. A protestáns magyarok közül a reformátusok voltak többségben. A román diszkriminációs („zsidó“-) törvények idején mintegy 12 000 zsidó élt a városban – többségük magyar anyanyelvű, kultúrájú, iskolázottságú, s magukat jórészt magyarnak vallották. A délszlávok közül a szerbek és horvátok voltak jelen nagyobb számban, illetve azok, akiket rációknak és bunyevácoknak neveztek annak idején, a Monarchia déli vidékein a magyarok – egy időben némi rossz melléközve. (Méliusz Város a ködben című regénye még arra is választ ad, hogy a szerző miért hagyta el szülei vallását, lett református, „sőt”, végzett protestáns teológiát Kolozsváron, Berlinben és Svájcban.)

A román lakosság az I. világháború előtt csekély volt, a hatalomváltás után növekedni kezdett, később, s főként a bécsi döntés után részben az Észak-Erdélyből érkező menekültekkel növekedett a románság létszáma, negyvenes évek végétől kezdve nagyon is megnőtt a „regáti”, azaz havasalföldi románság jelenléte. (Ennek a tömegmozgásnak a súlyozására érdemes elolvasni a Svájból hazatért író és kutatómérnök Nagy Csaba gondozásában megjelent elemzést a „regáti” magyarságról, melyet édesapja, Nagy Sándor, a két világháború között a bukaresti reformátusok vezető lelkésze írt.) A temesvári „bennszülöttek” őket, a román jövevényeket egyszerűsítve és általánosítva, oltványoknak, azaz olténiaiaknak nevezték, holott egyáltalán nem biztos, hogy többségük Olténiából érkezett. (Nagy István „Oltványok unokái” című regényét sem árt elolvasni.)

Sokszínű és viszonylag (interetnikai síkon is) békés volt tehát Temesvár, amíg Németországban nem diadalmaszkodott a nemzeti szocializmus, Romániában pedig nem erősödött föl az ultranacionalista, harcos Vaszgárda. Romlott a helyzet, hiszen a svábság soraiban – talán egzisztenciális, önvédelmi okokból is – teret hódított az NSZDAP, a német náci párt, s a hozzá közelálló német nemzetiségi szervezet. A sváb fiúk egy idő után az SS-be menekültek az akkori román seregben elviselendő hosszú és nehéz körülmények között letöltendő katonáskodás helyett. (Zárójelben erről még csak annyit, hogy bizony magyar fiúk is elmentek az SS-be, mert zsoldot kaptak, jobb volt az ellátásuk, s haláluk esetén családjuk anyagi támogatást kapott.)

Alighanem kisgyerek lehettem, amikor apám, Singer József (aki visszatérte után Angliából közgazdasági szakíróként volt jelen a temesvári sajtóban), és anyám, Bodor Klára, aki a harmincas évek közepén, tán '36-ban közölte első verseit a Színházi Életben, majd később a kolozsvári Igazság temesvári tudósítójaként dolgozott, igen megkedvelték Anavi Ádámot. Járt nálunk, a Stefánia út (Domnița Balașa, Grivița Roșie stb.) 4 alatt, majd a Hattyú (Romulus) utcai, szerényebb, olcsóbb lakásban. Miként járt Markovits Rodion, aki a szomszéd házban lakó, jómódú Munkéknak világirodalom-előadásokat tartott, jobbára vasárnapi ebédre, az azokkal járó „valódi babkavért”, prima szivarért. A Hattyú utcai lakástól egy ugrásra, a Holló utcában lakott barátom, Kurtág György, iskolatársam a Piariban (ahol Anavi Ádám is tanított 1938–40-ben). Szomszédunk volt Darnai mérnök úr, a Lakihegyi Antenna (egyik?) tervezője. Apám jó barátja volt a másik jeles költő, Endre Károly (született 1893-ban), Reiter Robert, akinek magyarul írott verseit örömmel közölte Kassák, jól ismerte Méliusz Józsefet; Franyó Zoltán is persze, gyakran megfordult nálunk. A temesvári Deák Tamás, Majtényi Erik, Szász János, Márki Zoltán, Soós Lajos 1946-ban már publikált rotációs nyomott, 12-16 oldalas, piarista diákként és a MADOSZ (MNSZ) megyei ifjúsági sajtófelelőseként kiadott „lapokban” (lapunkban), a Gaudeamusban. A felsoroltak közül jó néhányan gyakran megfordultak nálunk.

Családom minden tagja, jó reformátusként, nagyrabecsülte a romániai Arany János Társaság elnökét, a jó tollú, szalontai Debreczeni István református esperest, egyébként Arany János rokonát, akinek könyvét Aranyról valamikor 1968-ban a budapesti Gondolat kiadó jelentette meg. Az esperes úr elnökölte társaság könyveket is kiadott, például Illésné Sass Jolán verseit, lánya, Illés Klári, Deák Tamás mostohatestvére angol szakot végzett, s végül az USA-ban, az egyik neves egyetemen tanított angol irodalmat. Közel állt hozzánk nagymamám, Hajduschka Szidónia révén a híres zongoratanárnő, Kardos Magda (később kolozsvári konzervatóriumi professzor), első grafikai és festészeti óráimat a nagyhírű Podlipny Gyulától, az íróknak sem megvetendő szobrász Szobotka Andrásról, a lugosi Szőnyi István festőművészettől kaptam, amikor még festő szerettem volna lenni; Szőnyi a bukaresti képzőművészeti akadémia professzora lett, lánya, Szőnyi Júlia neves

(film)színész. A temesvári képzőművészeti élet igen gazdag volt, Gallasz Nándor, Vetrő Artúr és sokan mások neve a határokon túl is ismert volt. A fiatalon ideérkezett Jecza Pétert becsültük, kedveltük.

Ha már az időben hozzánk közeli jeles személyiségek közül néhányat a nevét megemlítettem, nem hagyhatom szó nélkül, hogy Temesváron tanított az állami főreál iskolában (1903–1907) Kunfi Zsigmond, hogy Temesváron (1892-ben, május 2-án) született Arnold Hauser világhírű filozófus, művészetszociológus, aki 86 éves korában Budapesten halt meg.

Mindezt vázlatosan azért vetettem papírra Anavi Ádám századik születésnapja küszöbén, hogy földézzem az elmúlt várost, illetve a város múltba merült, kisebbségi részeit.

Azóta eltűnt a svábság, alaposan apadt a magyar lakosság létszáma, de persze még inkább részaránya, hiszen a II. világháború utáni évtizedben a város még csak 120-130 ezerre becsült népessége jóval több mint a duplájára nőtt. A temesvári németek számát legalább harmincezerre becsülték gyerekkoromban, hasonló volt a magyarokra vonatkozó becslés.

Az én nemzedékem már nem sokat tudott a város „magyar múltjáról”, úgy nőttem fel, hogy semmit sem ismertem abból, amit Borsi Kálmán Béla ezekben az években feltárt mindezekről.

Bodor Pál (Diurnus) ANAVI ÁDÁM 100

Eszteró István Száz évéd múltán

— Anavi Ádám nevére

Üdv néked, drága Ádám,
őrzők között a strázsán,
varázsígére fussa még,
amíg csillagot futtat ég,
a végtelen határán!
Mint strófák közti emelet
vagy verseb hajló szeretet
görnyedező súlya,
mely magát kifújva
oltalmaz jó hiteket,

lélegezz bár penge-jövőt,
kiengesztel szembe jövőt,
ágas-bogas karcú múltat,
melynek levelei hullnak,
piros, sárga, barna, rőt,
s hogyha jelen etikája
a jókedvet retirálja,
penna éle megvédelmez,
fortélyra ragyogó jelmez,
a szív kibernetikája.
Őrzők között évek százán
emberséget óvó strázsán
varázsígére fussa még,
amíg csillagot futtat ég
a végtelen határán!

Őszintén szólva, azt sem tudtam, hogy Temesvár főpolgármestere Klapka György édesapja volt (s azt még kevésbé, hogy bizalmas jelentéseket küldött Bécsnek), miként azt se, hogy Bolyai János évekig Temesváron élt és működött, noha családunkban – pomológus anyai ükapám és Bolyai Farkas barátsága okán – nagy kultusza volt a Bolyaiaknak.

Nem lett volna tisztességes a Temesváron mély gyökereket eresztett Anavi Ádám méltatásán a századik születésnapján egyetlen szót sem szólni mindarról, ami Őt ide vonzotta, vagy inkább: itt tartotta. Persze, csak szemelgettem az érintett korszak adataiból és tényeiből, nem tértem ki még arra sem, hogy például mi indokolta-magyarázta a Bánság, és különösen Temesvár erős szívóhatását a Székelyföldre. Arról tehát ezek a sorok csak közvetve szólhatnak, ami fontos Anavi Ádám léte és költészete szempontjából, nevezetesen, hogy a város magyarsága költőjének tartja-tekinti és szereti őt, élvezzi költői humorát, csúfondarosságát, ami segítette átvészelné nehezebb korszakokat.

ANAVI LIRISÁGA, IRÓNIAJA ÉS BÖLCSELETE

Nem tudhatom, hogy költőnk valahol megfogalmazta-e tetelesen, amit az Irodalmi Jelen Könyvek kiadó főszerkesztőjének, Böszörményi Zoltánnak a kérésére megszerkesztett, öt évvel ezelőtt kiadott válogatott verseinek utószavában így fogalmaztam meg: „*Fintor és konokság, móka és kedves, kamaszos pátosz, erő meg álmélkodás, heroikus póz és öngúny: a költő úgy tesz, mintha szinte soha nem venné komolyan magát, holott épp ellenkezőleg...*”

A Fejtő Ferenc köszöntőjével induló kötetet záró szövegemben volt merszem ilyeneket leírni: „*Milyen költő Anavi? Nem csinnadrattás, nem sárgaréz-fűvös – de olykor bohócként ezt miméli. Nem vakmerően életveszélyes csúfolódással, hanem mint*

aki derűs április elsejének tekinti (...) az időt, márpedig április elsején bármit megengedhet magának. Csakhogy közben meghatódó fajta is. Sosem akart reflektor-ívfény lenni: merengő versei hangulatlángok – meg sárkány-fejű lampionok gyertyafénnyel, olykor szomorú mécsesek a halottak emlékére, máskor mulatságra megvilágított, (valójában) tragikus karikatúrák.”

A verskritika olykor technicista. Valamikor fiatal Utunk-szerkesztő koromban magam is – és rajtam kívül sokan mások, még hozzá mindenütt a magyar irodalom világában – szinte fölháborodottan kérték számon, ha egy költő rag-rímre fanyalodott. Való igaz: akinél a múlt idejű jól-lakás abból áll, hogy „ettem” – és arra kényelmesen „rárímél”: „és melegegtem” – az beszélhetne prózában is. Anavinál azonban ez is másképp van, másképp működik. Kétségtelen: a ragrím-től sem fél, sőt, olykor mestersen visszaél vele. Nézetem szerint költészetének egyik csúcsa az *Étika és kibernetika*, amelyben ugyan akadnak persze ragrímek is minősíthető szöveg-összecsendülések, de a versek gondolati lendülete mindig erősebb, átrendíti a verset s főként annak mondandóját a talán fintor-szeretet játszó ragrímre is. Anavi ugyan játékos költő, aki olykor mélyen belefeledkezik a tündérei helyzetbe – de (mint már céloztam rá) valójában mindent (mosolyogva bár), de rendkívül komolyan vesz.

Sokan azt hiszik – nyilván a humora miatt, amely páncél is, meg álarc –, hogy Anavi elsősorban kedélyes költő, megbocsátó; derűjének erejével elsuhan a súlyos élmények, gondok, konfliktusok fölött. Fájdalmas versei olvastán azonban rá kell döbennünk, hogy képes az engesztelhetetlenségre. (Ismerek egy laikus mesét, amelyben az emberek lelke a túlvilágon olyan formát ölt, amely a leginkább jellemző lényüket; vannak tehát pillanatok, amelyekben megrettennek attól, hogy némely szelidszavú poéták milyen rémesen festenek odaát, az öröklétben.)

Égy százéves költői élet egyetlen tanúja sem áruklodhat határozatosan, úgy értem, eladdig ismeretlen tényeket nem súghat meg senkinek róla, mert a *költő hiteles életrajza és jellemzése elsősorban a költészeté*. Ha azt mondom: „Azonban én láttam a versek szerzőjét dühöngeni, káromkodni, elgyöngülni, gonoszkodni, no meg udvarolni, bókolni és szitkozódni” – a jó versolvasónak nem mondat semmi újat, hiszen mindez a verseiből is hitelesen kiolvasható; szívósságából, kitaratásából, realizmusából, álmódosításból kihajazható, milyen volt szerelmes szeretőként, milyen volt epedő kisfiúként és így tovább.

Valamikor, réges-régen, ifjan, tehát jó hatvan évvel ezelőtt azt írtam a naplómban, hogy „*Noha Anavinak is több alaphangja van, mondhatnám, több hangszere, ha hátal állnék, akkor is megmondhatnám, hogy most Ő játszik a hegedűn, brácsán vagy tülkön. Ugyanis féltismerhető.*” Es papírra vettem, hogy *az ilyen poétáknak nemcsak a kézírása, hanem a nyomtatott írása, a nyomtatott verse is grafologizálható.*

Ami Anavi Ádám esetében azt is jelenti, hogy meglehetősen pontossággal kimutatható, mely verseiben szól, testi vágyakkal is, a szerelem, és mely versekben vigasztalja, elhagyás előtt, bókoló sorokban, a nőt, aki iránt az érzelmei már lehűlően.

Örök kettőssége teszi érzelmileg és szellemileg plasztikusá a költészetét. Az „*Étika és kibernetika*” ciklusban lépten-nyomon kiderül, hogy egyszerre csodálja, csodálja végtelenül a Neumann János ötletére épült új technikai és gondolati csodát – és irigylit is, titokban, a nálunk tökéletesebbet... Ime:

...ki téged csak egyszer is működni látott
az bevallani
még önmagának sem igen meri
hogy van benned valami
emberföli módon emberi.

A Biblioteca Universalis című panegiriszben – mely „egész nép előtti dicsőítés”-t jelent! – végül is tréfás-gúnyosan felfortyan:

Költő! –
mindez csak egyfelé vezet.
Látnod kell
— annyira szembeötölő –
a világunk mekkorát haladt:
az alkotás csak gépi feladat
ne farszad hát
költő
önmagad:
eldobhatod a költőtolladat!

„*Kibernetika*” című versében hasonló, szomorú ironia szövegeztet meg a kibernetikát fanciesan magasztaló lelkesedést: az emberek

*Rettegnek
ha tökéletesíted önmagad
maholnap
szükségtelessé teszed
az agyat:
az embert*

„*Barangolás négy dimenzióban*” című ciklusában is számtalan ilyen, lelkesen kételkedő, ódai textusba csempészett csalódás, sőt félelem szólal meg – hiszen

Ó jellegzetesen a XX. század költője, azé a századé, amelyben rengeteg csoda és még több tragédia történt. Szerintem, amit mi ironikus humorunk érzékelünk költészetében, az az elmúlt század ilyen tragikus fonákosságának, mondhatnám, kétszínűségének köszönhető.

***

Ezekből a sorokból kiderül, hogy gyerekként (ősrégen), piarista diákként (mert a „Piariban” is tanított, és most a Piaristák római rendje is gratulált a századik születésnap alkalmából a tanárnak és költőnek, majd irogató és szerkesztető srácként, regény- és esszéíróként, tisztségek és díjak viselőjeként hűséges tanítványa és olvasója maradtam. Örökké – még hány évig tehát? – sajnálni fogom, hogy 60. érettségi találkozáson a temesvári Piariban nem lehettem jelen: hajdani tanári korunkat egyedül Ő képviselte, és nagyszerű beszédet rögtönzött.

Ádám, mindig hálás voltam Neked!

„Memóriám eldugott polcairól emelek le egy-egy félretett üzenetet”

(Folytatás az 1. oldalról)

Es akkor vagy átnézel öt-hat évfolyamot a Széchényiben, vagy addig töröd a fejed, amíg az is elő nem jön, hogy kinek, melyik egykori barátodnak a dolgozószobájában láttad a kiadványt. Vagy él még az illető, vagy nem, az is lehet, hogy elköltözött, az is, hogy eladta, elvesztette vagy kölcsönadta pont azt, amit keresel – ha egyáltalán van emléke az egészről. Ha minden működik, akkor jön az igazság pillanata, a szembesülés: vajon jól emlékeztél, vajon tényleg érdemes Nigjar Hanimmal foglalkozni? És ha úgy látod, hogy igen, nekiülsz megírni a palackot.

– Az utóbbi hónapokban mintha kissé alábbhagyott volna a lendület. Hiányzik az ihlet, netán belefáradtál, vagy éppen más dolgokon, esetleg más rovaton gondolkodsz?

– Nem az ihlet hiányzik, hanem talán a visszajelzés. Hogy van értelme ezzel foglalkoznom. Hogy akik szeretik a verset, élvezettel lapoznak a rovathoz és hónapról hónapra várják, igénylik a folytatását. Most, hogy kötet formájában is megjelent ez a válogatás, talán jobban lemérhető, sikerült-e az, ami szándékomban állt a rovat elindításával. Együttesen odafigyelni a szellem és a lélek beszédére egy elszürkülő világban, kuriózumokra, rejtett értékekre találni és ennek örömét megosztani.

– Milyen konkrét visszajelzésre vársz? Kinek a visszajelzése lenne számodra mérvadó, fontos? Az olvasók csak a legkritikább esetben ragadnak tollat, ülnek a billentyűzet elé, hogy szerzővel megosszák tetszésüket, véleményüket, netán nemtetszésüket – bár ez utóbbi gyakrabban képzelt reakciókat.

– Ezt a sorozatot legfőként a költészettel éppen ismerkedők, azzal magukat viszonyba helyezők számára

képzeltel el, vagyis elsősorban diákok számára, gimnáziumi vagy egyetemi diákokra egyaránt gondoltam. Nos, még egyetlen egyszer sem fordult elő, hogy egy osztály, vagy irodalomtanár, vagy diákok egy csoportja olyanfajta érdeklődést tanúsítson, hogy felvessék egy beszélgetés igényét valamelyik, általam érintett (vagy akár fel sem vetett, de nekik fontos) témával kapcsolatban, a költészetéről, vagy csak egy költőről, vagy csak egyetlen versről...

Nem a saját ráfordított időmet érzem kárba vesztettnek elsősorban, hanem a költészet által közvetített értékek súlyvesztését (és ezzel kapcsolatban a világ elszemélytelenedésének a folyamatát) látom mind aggasztóbbnak.

– Azok, akik visszajelzés nélkül is szívesen olvasnák, mikorra számíthatnak egy újabb „Palackra”?

– Erről sem lehet leszokni, mint annyi mindenről, vagyis folytatni fogom már a közeljövőben a sorozatot.

– Verseket írsz, fordítasz, de belekóstoltál a prózába is, nem idegen tőled a színház és a film sem. Mégis, melyik műfajban érzed magad leginkább otthon?

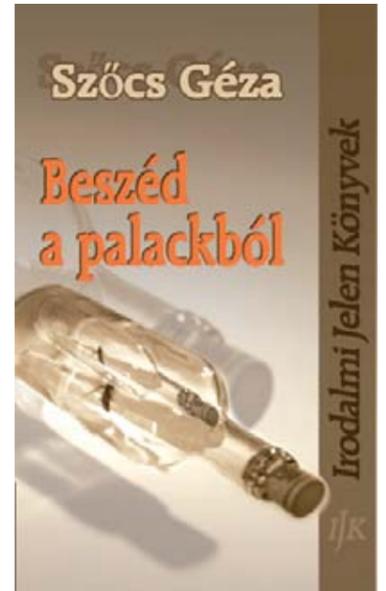
– Legnagyobb vonzását mindig a filmnek éreztem, de leginkább magától értetődő számomra a versbeli önkifejezés.

– Mi motivál, amikor egy új területen próbálsz ki magad? Miért fontos ez számodra?

– Nem tudom. Nyilván a kíváncsiság motivál, de hogy mitől ilyen hatalmas erő a kíváncsiság? Erre én is nagyon kíváncsi volnék.

– A 90-es években aktív szereplője voltál a romániai, erdélyi politikai életnek. Most milyen a viszonyod a napi román/magyar politikával?

– Helyzetem kívülálló, érdeklődésem elméleti.

– Hogyan született a kiadványod Königsbergért? Mi indította el, és hogyan áll most ez az ügy? Egyáltalán mit vársz tőle?

– Mindig rosszul élttem meg, ha kitüntetett értékeket láttam pusztulóban, elfelejtve, tönkremenve, megtagadva, elásva. Vagy ha valamit nem hagytak a maga törvényei szerint létezni, működni, életben maradni. Lehet, hogy amit Erdéllyel kapcsolatban élttem meg, azt vettem rá mindenre. Nem tudom. De Königsberg anakronisztikus, bizarr, abszurd sorsa és helyzete talán enélkül is foglalkoztatna. Először inkább elvont, költőinek minősülő gondolatok merültek föl bennem, hogy Európának vissza kellene kapnia egyik szellemi fővárosát, egy közös uniós–orosz protektorátus formájában, egy csúcshívonalat megvalósító egyetemmel léte központjában. Később ebből konkrét javaslat született. Oroszul is megjelent, néma csend volt rá a válasz. De legalább nem örjögés.

– Gondoltál további lépésekre? Lennének hozzá partnereid?

– A partnerek – szövetségesek, társak, együttvéledők – száma nem igazán számottevő. Úgy tekintem, mint téli álmát alvó, hibernáló ideát, amely egyszer majd életre kel, talán nélkülem, az én részvételem nélkül. De biztosra veszem, hogy egyszer majd megvalósul.

– Erdélyi íróként milyen volt a fogadtatásod Magyarországon? Gondolok itt az íróársadalomra.

– Vannak írók, akik szeretnek, és vannak, akik nem. Vagyis ugyanaz a helyzet, mint bárhol a világon. De akik szeretnek vagy nem szeretnek, nem azért teszik, mert erdélyi vagyok. Hanem mert olyan vagyok, amilyen vagyok.

– De hát erdélyi vagy, nem?

– Persze. De nem ebben a minőségemben szeretnek vagy sem. Nem minden erdélyi egyforma, és nem mindenki, aki egyforma, erdélyi.

Egy életút kalandos kezdete

A novellisztikus riportok legtöbbször valóban a Balkánon készültek, a Kövess Hermann tábornagy – a Monarchia utolsó nagy stratégája – által irányított osztrák–magyar csapatok sikeres hadműveleteit követően. Kövess – egyébként Temesvár szülőtte – kétségkívül katonai zseni volt, Szerbiában és Montenegróban sem azelőtt, sem azóta ilyen gyors és látványos sikereket egyetlen hadvezetés sem ért el. A haditudósítás mint a zsurnalizmus szépirodalmi (vagy szépirodalminak gondolt) eszközökkel gazdagabbá tett műfaji változata ekkoriban virágzik fel, legnépszerűbb akkori művelője Vészi Margit (vagyis Ády Margittája, Molnár Ferenc felesége, Sárkőziné Molnár Márta anyja).

Lévai azonban, talán a kiadó ösztönzésére, vagyis terjedelmi okoknál fogva, a balkáni hadszíntéren született tudósításai mellé fölvetett a kiadványba még két-három galíciai riportot is. A Monarchia csapatai itt váltakozó sikerrel hadakoztak a cári hadsereggel, anélkül, hogy bármelyik fél is döntő áttörést tudott volna megvalósítani. Egy-egy fontosabb pont, erőd, magaslat, város többször is gazdát cserélt, a fogságba esettek száma messze meghaladta a szakértők által lehetségesnek képzelt értékeket.

Lévai Mihály egyik történetének helyszíne a galíciai Mikuliczym, a Prut felső folyása mentén fekvő jelentéktelen kis falu. Előző nap ott a falu szomszédságában, Delatynnél esett el a cári hadseregben szolgáló két lengyel gróf, egy testvérpár. Megjelennek az özvegy grófnék a holttestekért. A tábornok kategorikusan megtagadja a holttestek átadását. Több száz kilométert utaztatni őket az otthoni kriptáig – szóba sem jöhet. Abba

Beszéd a palackból Szócs Géza rovata

azonban beleegyeznek, hogy a feleségek által hozott díszes családi koporsókban temessék el őket, külön kettős sírba. Az asszonyok azonban mégsem várják be a temetést, nagy sietve távoznak hintójukon. A koporsókat lovas kozákok díszkíséretével helyezik földbe. „Odafönn Tartarow felé éppen ütközet volt. Borzasztóan dörögtek az ágyúk. Az volt a halotti zene.”

Es ekkor következik a maupassanti fordulat. A történet elbeszélője, az öreg félszemű sekrestyés, suttogva hozzáfűzi: „Abban a két koporsóban nincsenek benne a halottak. Én mondom. Homok van bennük.”

Egy másik galíciai történet is a halottakról szól: csata után két zsidó hitsorsos jelenik meg a temetőnél, kiválogatni és külön eltemetni az elesett zsidó katonákat, a generális külön engedélyével. „Először azokat emelik ki, akiknek a hajviselete elárulja, hogy zsidók. Ilyen csak kettő van. Két jámbor pajeszes népfölkelő. Aztán az arcokat kezdik el tanulmányozni s kihúznak a sorból még négyet.” Szekeret hoznak, arra helyezik a hat halottat. Panaszos gyászdal kíséretében vezetik a lovakat, kantáruknál fogva. Egy szakasz katona jön velük szemben az országúton. „Azt nem

láthatják a sötétben, mit visz a szekér, de a tiszt, alighanem maga is zsidó, a két éneklő emberről rögtön rákövetkeztet az eseményekre és hátraszól: Szakasz, vigyázz! Tisztelegj!” És a szakasz díszlépésben halad el a szekér mellett.

A harmadik galíciai történet itt olvasható mellékletben. Nem irodalmi és nem történelmi értékeinél fogva választottam ki, hanem mert titokban azt remélem: hátha valaki olyan is elolvassa, aki tudja, hogyan alakult a továbbiakban Rebenwurzl Sára élete, de főként, aki tudja: mi lett az asszony fiából, akinek kicsiny élete megtartására az Úr ilyen különös gondot viselt.

Ha elgondoljuk, miket tartogathatott még neki a huszadik század, erősen rá lehetett ezután is utalva az isteni beavatkozásokra és csodatételekre.

Lévai Mihály Rebenwurzl

Messze mögöttünk vannak már az októberi napok. Ami akkor történt, olyan ma, akár az álom, régmúlt idők halovány képe az emlékezetben, mely mélyálmú, csendes éjszakákon vissza-visszatér. Itt jártam akkor is, ezen a tájon, ugyanezek a nyárfák bólogtak felém az országút mentén. Ott, az a földhányás: ott ágyú állott s amott messzebb, hátul, az a széthányt szalmakazal: tűzérési megfigyelőállomás volt valamikor. Itt, a hegy lábánál, ez a falu Dóra. Ott szemben, a buján zöld domboldalon az a romhalmaz volt a dórai templom. Ma egymáson keresztül-kasul heverő füstös téglák halma. Magunk robbantottuk fel egy napfényes novemberi hajnalon. Akkor, mikor az oroszokat kivetjük Mára-

Az 1936-os szociográfiai remeke, *A tardi helyzet* megjelenése után gyorsan elhíresült Szabó Zoltán életéről és munkásságáról leánya, Agnes készít filmet francia filmfőiskolai feladatként. Járt a forgatócsoportjával Budapesten és Tardon, készített felvételeket Párizsban, ahol az író a második világháború után rövid ideig kulturális attasé volt a magyar követségen, és az észak-franciaországi Josselinben, ahol az életét befejezte. Most Londonba érkezett a stáb, hiszen Szabó Zoltán 1949-től 1980-ig itt dolgozott, 1951 és 1974 között a Szabad Európa Rádió kiemelt státusú londoni tudósítója volt.

Az én feladatom elkísérni Agnest és munkatársait a Sohóba, valamint Kensingtonba, majd pedig összegyűlni az író még élő londoni barátai és ismerősei egy kis kamera előtti emlékező beszélgetésre.

A Dél-Kensington városnegyedben volt Szabó Zoltán lakása 1956-ban, amikor ismeretségünket felújítandó, emigrációm kezdete után nem sokkal felkerestem. Igazi, pesti minőségű presszó-kávéval fogadott és órákon át

meséltetett a forradalomról. Minden apró részlet érdekelt, de különösen az, hogy miként viselkedtek régi íróbarátai a zűrzavaros napokban. Ismeretségünk felújítását említtem, de tulajdonképpen arról van szó, hogy Szabó Zoltán a szüleimnek volt jó barátja, annál is inkább, mert apám indította el az Athenaeum könyvkiadónál a Magyarország felfedezése című szociográfiai sorozatot, és a háború előtt ő szerkesztette a népi írók folyóiratát, a Választ. Anyám pedig az irodalmi élet legkitűnőbb lelki-klinikája volt, bölcsességét ismerve, neki mondták el gondjaikat az írók, és hallgattak a tanácsaira.

Tehát végeredményben én csak kisgyerekként találkoztam a fiatal Szabó Zoltánnal, még a koalíciós időkben is, amikor a Válasz újra megjelent, immár a náci által megölt apám helyett Illyés Gyula szerkesztésében és anyám kiadásában. 1956-ban kezdődött az igazi személyes barátságunk, ami 1984 augusztusi haláláig tartott.

A Sohóban, London e mozgalmas bohém-negyedében volt a Szabad Európa Rádió londoni stúdiója és irodája. Itt tárgyaltuk meg Zoltánnal, hogy alkalmaz engem a müncheni rádióállomás. Az irodához közel volt a kedvenc eszpresszója, az olasz Prego, oda ült be könnyebb beszélgetésekre, általában ott találkozott igen sűrűn jó barátjával és londoni íróvárosával, Cs. Szabó Lászlóval, aki a Szabad Európával konkurrens BBC magyar osztályáról tíz perc alatt sétálhatott át a Pregóba. Az 1950-es években még oly kevés helyen lehetett iható feketekávé kapni Londonban, hogy fel kellett térképezni a várost, megjelölve az elszórt kávéforrásokat.

maroszigetről, s úgy látszott, megállíthatatlan erővel jöttünk erre felfelé a Pruth völgyén. A futó ellenség mindent elpusztított maga mögött. Csóvát vetett a házak tetejére, felpörkölte az istállókat, színeket, a népet meg, a koldussá nyomorodott istenadta népet, a jajveszékelő, siránkozó lengyel asszonyokat s a lengő szakállú, kaftános zsidókat, hajtotta a tűzvonalon keresztül vissza hozzánk: tartasuk el mi a magunk népét, a cár nem ad nekik kenyeret. Dóra leégett egyetlen éjszakán s a faluból nem maradt meg más, csak ott a túlsó domboldalon az a templom. Azt elkerülte a láng. Tornya messze elnézett a vidék felett, magasabb volt, mint a környék dombjai s az oroszok oda rakták fel a maguk tüzérségi megfigyelőállomását. Már napok óta kitűnően lóttek, minden golyójuk talált: el kellett távolítanunk a tornyot.

Egy pénteken este tüzeink megkapták a parancsot, hogy lőjék romokba a templomot. A parancsról tudott mindenki. Már napok óta gondogatták egymásnak az emberek:

– Látnak bennünket az oroszok a toronyból, azért céloznak olyan jól.

Azon az estén azt felelték a tüzeink:

– Holnap reggelre lepuffantjuk azt a tornyot.

Hátul a front mögött volt a menekülő tábor. Kocsikon, lovakon, éjjel-nappal jöttek utánunk, szekereken háltak. Ha előnyomultunk, követtek bennünket, ha vissza kellett mennünk, futottak előttünk két- három falunyira. De mindig ott voltak a közelben, hogy rögtön utánunk behajthassanak a maguk falujába. Azok is tudták már, hogy a torony felett elhangzott a halálos ítélet. Az előző napokban közibük is odatalált néhány eltévedt golyó, ők is sokat emlegették hát a dórai tornyot, s tudták ők is, hogy másnapra, szombaton reggelre, mi vár az ide látszó, szép fehér toronyra. Akkor, pénteken este, áhítatos imák búgtak az országúton sorban álló szekerek ponyvái mögött s olyikban gyertya is lobogott, halavány, bizonytalan fényvel. Ott, a kocsiban, mely hetek óta volt már lakása ezeknek a hazátlanoknak. A táborra lassanként ráeste-

Most lerójuk kegyeletünket Agnes-szel és a francia filmesekkel a sohói irodánál és a Prego hült helyén. (Ma már csak a másik Zoltán által frekventált olasz étterem, az Amalfi működik a közelben.)

A kensingtoni lakástól néhány sarokra (kőhajításnyira onnét, ahol újabban Bartók Béla bronzszobra áll), egy másik Szabó Zoltán életéhez kapcsolódó kegyhelyet találunk. Volt ott egy hangulatos kis vendéglő, a Hades, ahol este mécses égett minden asztalon, a levegőben kavargott a cigarettafüst, és egyszer egy hónapban az egyik sarkot kisajátította magának az író fiatalokból, 1956-os menekültekből álló társaság. Nem mondhatnám, hogy a Hades tulajdonosa rajongott értünk, hiszen hangosak voltunk, és elég keveset fogyasztottunk. De remekül éreztük magunkat. Czigány

Lóránt merült Zoltánnal nagy vitákba, rájátszva a nemzedéki különbségre, a várostervező Huszár László adta elő világpolitikai elgondolásait, a költő Siklós István hümmögött a szakállába és fújta ránk szivarja füstjét. S villogtatta elméjét, racsolva, éles hangján fel-felcsat-

tanva Krassó Miklós, akit mindnyájunk közül a legnagyobb tehetségnek tartottunk. Reméltük, hogy a politikai filozófia tanára lesz valamelyik angol egyetemen, ha Oxfordban befejezte véget nem érő tanulmányait. De nem így történt. Miklós belecsavardott utópikus gondolataiba, rászokott a kábítószerezésre, majd a kis lakását fűtő gázkályhával együtt felrobbant. Lóri, Laci és Pista sem él már. A Hades társaságából alig néhányan leszünk csak ott a filmesek által rendezett emlék-beszélgetésen.

A hangulatos kisvendéglőből pedig egy nagy pizzaláncolat kensingtoni fiókja lett.

Változnak az idők, változnak az emberek.

Sárközi Mátyás

Hádzes öblén

MOLNÁR H. MAGOR

Úgy játszom

Apám azt mondja, meg fog halni, mi több, mi több, megígéri: hirtelen vagy önkézőleg, inkább utóbbi, azt mondja.

Apám aztán elbeszéli, milyen ruhába öltöztessen, ki legyen ott a temetésen, s megkér arra, hogy ki ne, és konkrétan és több ízben is megkér arra, hogy ki ne, provokálna, gondolom, de nem engedem, mégiscsak az anyámról van szó.

Apám később elárulja: haláláról táviratban értesít majd, nem hív, nehogy megelőzzem, nem ír, nehogy késő legyen, a távirat elér hozzám fél nap alatt, annyi elég lesz neki, ad majd kulcsot is nekem.

Apámat kezdem komolyan venni.

Apám röhög s megjegyzi, hogy mennyire nagyon élvezi, hogy nem próbálom lebeszélni, mit mondjak erre, gondolom.

Apámtól, én úgy tudom, mindig egy vonat választ el, itt ülök most is egy fülkében, és nem figyel rám senki sem, nem figyel rám senki sem, bontom bárgyún a söröket, úgy játszom velük, mint szirmokkal: nem hiszem el, elhiszem, nem hiszem el, elhiszem.

ledett. Feketébe borult minden. Tüzek se égtek, fények se ragyogtak. Odafenn az égen nehéz felhők úsztak, azok is rejtegettek a toronyból, a halálra ítélt toronyból, figyelő oroszok elől az alvó katonákat. A generális ott aludt automobiljában az út közepén. Az automobil körül örök jártak, hogy a nagy urat ne zavarhassa álmában senki. Az egyik ór egyszerre harsányat kiáltott: – Állj, ki vagy?

És már emelte is puskáját a közeledő alakra. Az megállt. Asszony volt. Az ór odament hozzá:

– Mit akarsz? – mondta.

– A generálissal akarok beszélni – hangzott a válasz.

– Azzal most nem lehet. Alszik. Majd reggel.

– Reggel késő lesz. Most kell velem beszélnem.

Háborúban megesis az ilyesmi. Gyakran jöttek már rongyos emberek, akik fontos híreket hoztak, az ór hát nem merte megkockáztatni, hogy a szárnysegédet ne értesítse. Tíz perc múlva az asszony ott állt a vezér előtt.

– Generális úr – mondta –, holnap összelövik a dórai templomot?

– Igen – mondta a generális –, de mi közöd neked ahhoz?

– Rebenwurzl Sára a nevem, a dórai fűszeres felesége vagyok. Mikor szaladnunk kellett, a kis fiamat nem vihettem magammal. Azt tudtam, hogy a falut felégetik az oroszok, de tudtam azt is, hogy nagyon vallásosak és a görög templomot nem fogják bántani. Az öreg sekrestyés ott maradt, hogy a templomot őrizze, s én

nála hagytam a kis fiamat. Generális úr, a templomban, amit holnap össze fognak lőni, ott van a kis fiam is.

– Hm, az bizony baj!

– Generális úr – folytatta az asszony – tessék megengedni, hogy én elmenjek a fiamért.

– A táborból az ellenséges állások felé nem mehet ki senki. Ha én kiengedlek, az oroszok úgyis lelőnek. De meg honnan tudjam, hogy nem vagy-e kém?

– Ott hátul a kocsikon van az apám, az anyám, meg a férjem. Ha én nem jövök vissza, ha én elárulok valamit, lőjék agyon azokat.

Az asszony könyörgött. A generális maga is apa volt. Még egyszer figyelmeztette az asszonyt.

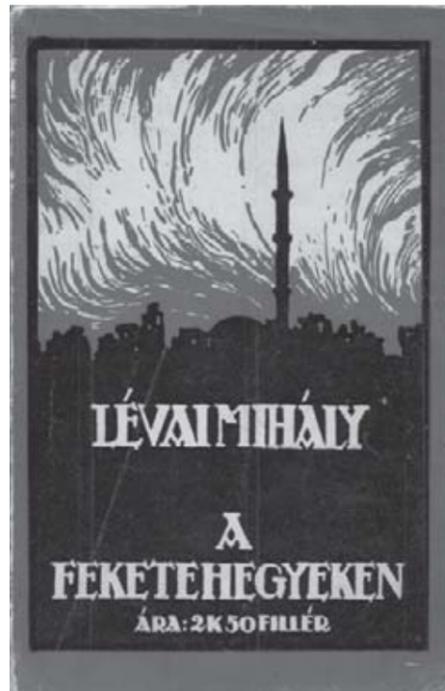
– Tudod, hogy az életeddel játszol?

– Tudom! – mondta az asszony.

A szárnysegéd kikísérte az előőrsök vonaláig. Az asszony elindult a koromfekete éjszakában.

Szombaton hajnalban a dórai toronynak szólt az első lövés. A szép, fehér torony eltűnt, mintha leberetváltak volna. A következő éjszakán fényesen ragyogott a holdvilág. Csend volt. Egyszerre csak lövés pukkant az orosz állások felől. Egy, azután megint egy, majd egy harmadik. A holdfényes mezőn egy alak futott keresztül a mi soraink felé. Az előőrsök elfogták. Rebenwurzl Sára volt. Karjaiban hozta a fiát.

Itt fekszik a lábamnál Dóra. Csupa üszök, csupa rom. A templom téglái úgy hevernek egymáson, ahogy akkor összedőltek. Ugyan hová lett Rebenwurzl Sára, meg a fia? Ugyan hová?

Vaszilij Bogdanov (1895–1982) méltatlanul elfelejtett orosz költő életművének jelentékeny része, egészen a legutóbbi időkig lappangott, de aztán előkerültek a költő füzetei és unokája Tatjana Bogdanova, a harvardi egyetem szlavisztikai tanára megkezdte a szentpétervári, szibériai és amerikai füzetek anyagának közreadását, magyarázó jegyzetekkel természetesen, amelyek sokat elárulnak a korról és a váltakozó irodalom felfogásról s arról is, hogy milyen kevéssé értjük a sztálinizmust, irodalmáról és kényszerhelyzeteiről nem is beszélve. Az arisztokrata katonacsaládból származó Vaszilij Bogdanov – unokája már dolgozik biográfiáján is – Párizsban kezdte pályáját, a tízes években két kötete is megjelent (Üvegvilág, 1917, Árnyak délutánja, 1919) 1916-ban vette feleségül Léna Nyezvanovát, a neves költő unokahúgát, az ismert pétérvári belgyógyász kisebbik lányát. Noha szülei már nem éltek (édesapja tüzértábornokként a galíciai fronton halt hősi halált, édesanyjára a lázadó muzsikusok gyújtották rá a kastélyt, apósát részeg vörösgárdisták lökték le nyílt utcán, anyósa a tizenhatalmas spanyolnátha áldozataként halt meg... „A család körül – Andrej Belij szerint – körözött a halál fekete madara!“) Bogdanov és felesége a húszas évek elején mégis, barátaik kifejezett ellenkezése dacára is, úgy döntött, hazatelep-szenek. Szentpéterváron, 1924-ben még megjelent egy verseskönyve (Orosz ábrándok), de hamarosan a gonosz, rosszindulatú támadások keresztútjába került s az irodalom peremére sodródott, verseit nem közölték, Dumas, Victor Hugo, Verne és Walter Scott regényeinek fordításaiból élt s következő könyve, *A szuzdali harangok* negyven év késéssel, 1964-ben, a hrucsovi olvadás utolsó pillanatában jelenhetett meg, alaposan kiherélve, ami el is vette a költő kedvét a további próbálkozásoktól, ezután már csak íróasztalfiókjának írt... Utolsó éveinek nagy élménye egy különös amerikai utazása volt... Imádott leánya, Tanya, még az ötvenes évek elején ment férjhez a moszkvai amerikai követség harmad titkárához és távozott az Egyesült Államokba, de a költő útlevélkérelmét következetesen visszautasították, míg kevéssel halála előtt, 1979-ben mégis kiengedték s néhány felejthetetlen hónapot töltött Berkeleyben, megismerkedett Milosszal és Robert Lowellel, mindketten kiálltak versei mellett s az orosz kiadást jóval megelőző angol és lengyel válogatások utószavait is jegyezték... Mi most a Tatjana Bogdanova gondozta kritikai kiadásból válogatunk, de szándékunkban áll Bogdanov egész hozzáférhető életművét s unokája életrajzát is lefordítani...

A fordító

Vaszilij Bogdanov verseiből

A halott város

Zosczenkoval a tavon

„Ez a város meghalt. Rommá lőtt nekropolisz. Te és én még élünk, egy megbillent csónakon. De élet ez? Borzalom. Körülvesznek az árnyak. – káromkodik Zosczenko, a Ladoga tavon. –

Szibériában voltál? Hát nem lehetett könnyű?“
És én arról dadogok: „hogy az András hídon, kísért egy címeres batárjából kiszálló, vörös köpenyes, karcsú, álarcos amazon.

Aztán egy dallam csendül, egy régi kvintett hallszik, S ő félrehajtott fejjel, lebegve tovajelt. Otthagyt teherautók, tejeskocsik porában. Vértések dübörögnek. Azonnal elfelejt.“

„Ahonnan önerőből, már ki nem juthatok, mély sírban vagyok én, eleven eltemetve. Mellettem egy nő fekszik, arcát eltakarva, s a síron dübörög druszám, az orosz medve.

Misa, kiáltom, Misa szabadítsál meg innen. És feltáruul a sír. A fiatal nő nevetve táncot lejt körülöttem, közben levetkőzik, a holdfényben sugárzik arca, ágyéka, teste.

Felriadok. A hold vöröslő szem az égen, a ház körül a nyírfák, fehér menyasszonyok. Felszállanak, köröttem forgolódnak az éjben, a menyasszonyi fátylúk arcom körül susog.

A nő is itt van ismét. Hozzám simulva csókol. Körülöttnék a halott város rom árnyai. Magára húz. Vámpírként villog fehér foga. És csattognak fölöttnék fekete szárnyai...“

Elhallgat Zosczenko. Dermedten, bénán nézem. Lehajtott fejjel ül. Faevezők csobbannak, Megbillen ladikunk. Felvijjognak sirályok. És távolodik tőlünk a holnap, vízbe fullad.

„Nem bírok elaludni. Veronálon élek, fehér pasztillák holdja alatt egy lapályon, kerengek szakadatlan. Az álom elkerül. A nőt is elveszítem. A halott várost látom.

Szomorú kísértet. Loholok az utcákon. Bádogdoboz csörömpöl a facipóm alatt. Egyedül vagyok ismét. Innen mindenki elment. A bronzlovasra mászok. Hívom az árnyakat.“

„Én a tajgában mindig az Izsák hidat láttam.“
„De hiszen az leégett.“ „Álmomban megvolt mégis.

Bogdán László Vaszilij Bogdanov versei

Az amazonom is ott volt, sudáran ült lován. és meztelen melle közt felvillogott a fétis.“

„És megjelent Raszputyin.“ „De hisz régen halott!“
„És ott vonult a cár is!“ „De hát régen megölték!“
Mögöttük szépasszonyok, kackiás tábornokok. koldusok, zarándokok, különös kóbor népség.

És a híd megremeg. Hirtelen lángra lobban. De a cár peckesen, a tűzben is tovább lépked. Zsarátnokként parázslék az Izsák híd, megroppan. Felleg borul reájuk, véres setétlő végzet

Az utolsó ítélet! – kiáltja Raszputyin. Mind bűnösök vagyunk és elvész Oroszország. Büszkén felvetett fejjel lángra lobban a cár is. Csak az amazon vágat, hajszolva a lovát.

Felriadok, de álom folytatódik a tajgán. Keringenek köröttem ijedt szépasszonyok. A ruhájuk már lángol. A szemük is parázslék. Az égő híd a Néván most lassan elforog.“

„Én egy sírboltot látok, te egy égő hidat, és közben körülöttnék török a parlagot. Én azt hiszem, Vászja, velünk valaki játszik. Nem segíthetnek rajtunk gyógyszerek, orvosok.

Én még láttam Nyizsinszkijt. Csodálatosan táncolt. Szinte elvált a földtől. A légben lebegett. A sudár balerinák feje felett úsztak, nyári égen eltévedt, ártatlan fellegek.

Belőlünk ez hiányzik! A könnyelmű könnyedség, ahogyan akrobata szál dróton egyensúlyoz, ahogyan sárkányrepülők vitorláznak a szélben, ahogyan hullámlovass tapad a hullámokhoz.

A szabadság enyhe mámorát nem érezzük. Lehúz valami minket, mint hajót tőkesúlya. A hullás sem hősiesség, megint meglódul minden. Ugyanaz ismétlődik, ugyanúgy, újra s újra.“

Elhallgatott Zosczenko. Távolodott a part. Dobok döndültek, mennyei zenekar zengett. Esőcseppek táncoltak a tajtékos vízen, dúlt zarándokok örült látomása kerengett.

De kieveztünk végül. Zuhogó esőben, remegve, csuromvízesen ittuk vodkánkat, egy parti csónakházban. A deszkafalon túl ázott, csacsogó, vidám fruskák kacarásztak.

Találkozás egy régi besúgónkkal

A tegnap viszontláttam, a régi besúgónkat. Tinyanovot és engem követett megszállottan, a harmincas években, figyelte, mit beszélünk Zosczenkoval a restik örök félhomályában, a sentés szentjei közt, alamuszin leszködött, hogy otthon, konyhájában, hol petró égő búzlik, ceruzacsonkját rágva, írja meg jelentését. Anna Ahmatováról, Bulgakovról és rólam, ahogyan énekelünk, egy kocsma édenében. Tinyanovot is ez a buzgó mócsing figyelte, követte Zosczenkot is, vajon miket írt rólunk? Nem tudhatjuk meg soha. Nem fogjuk elolvasni. Ott fakul, porosodik dosszié koporsóban. Nem sejtettük miért egy tudatlan, faragatlan, egyik fülére süket, analfabéta, vakci spiclit állítottak ránk, pétérvári írókra? Mufurc semmirekellő, mi többet érdemelnénk! Egyáltalán mit fog fel, Abból, amit beszélünk?

Minden eszembe jutott, amikor találkoztunk. Felette se múltak el, nyomtalanul az évek. Erősen le is fogyott, lötyögött a nadrágja. Szíja sem volt, egy foszlott cukorspárgát tekert körbe derekán, mint egy hajléktalan csavargó. egy leningrádi clochard, szabadnapos kísértet. Beesett, rancos arcán, a halál randevúzott, húzta az egyik lábát, száraz kenyeret majszolt. Unottan pillantott rám, savószerű szemében örvénylett közös múltunk, éreztem, hogy megismer, töpreng, megszólítson-e? De hát miről beszélnénk?

Egyszer nem követhetett, talán elszunnyadhatott? a Ladoga tó kocsma árnyékos teraszáról, sikerült vízre szállnunk Tinyanovval. Röhögtek. Ott topogott a parton, kétségbeesetten, mert nem volt már szabad csónak. Erről vajon jelentett? Vagy sunyin elhallgatta? Hiszen egy óra múlva felfedeztük ladikját. És harsányan kinevettük, azt hittük el is sülyded, csónakja billegett, mert evezni se tanult meg. És mi a tó mélyére szöktünk előle újra? Kétségek közt hanyódot a hullámzó Ladogán. Rádásul az ég is elfeketedett, eső dobolt a víz tükrén, mi sürgősen kieveztünk. Megkérdezhettem volna, hogyan jutott ki végül. Utána hónapokig, nem tűnt fel a nyomunkban. Az is hittük, hogy meghalt, egy spiclivel kevesebb. De aztán észrevettük az egyik törzskocsmánkban. Vaksin figyelt, jegyzetelt, szavainkat figyelte. Nem akart elveszteni egyetlen mondatot sem, biztosan megróhatták, szigorú megbízói, s most pótolni akarja, amiket elmulasztott? Sértetlen elfordultam, (miről beszélünk volna?) A Nyevszkij prospekt esti forgatagába tűnve.

A bőség zavara

ONAGY ZOLTÁN rovata

Február

Gertrude Stein

135 éve született Gertrude Stein. 1874. február 3-án az USA-ban, német bevándorlók gyermekeként. Pszichológiát, filozófiát és orvostudományt tanul. 1903-ban telepedik le Párizsban, majd a Rue de Fleurus 27. szám alatti műteremlakást a város szellemi és művészeti életének központjává formálja.

Stein írásai nehezen adják meg magukat. Már aki olvas. Aki olvas dadát, olvas múlt századelőt. Sok minden nem található a magyar piacon. Én húszvalahány éve – még nagyon izgatott az amerikai írók Párizsban az első világháború után című irodalomtörténeti fejezet – futottam össze a Stein által írt Alice B. Toklas önéletrajza című kötetével. Benne minden, ami érdekelt: Hemingway, és az ő veszélyes élete, Zelda és férje, a nagy kedvenc: Scott Fitzgerald, az ő viharos házasságuk, de megjelenik mindenki, aki fontos a párizsi bozót első világháborút követő korszakában: Juan Gris, Braque, Thornton Wilder, Picasso, Matisse, Derain, Czöbel és Apollinaire. És mások.

Az is érdekelt (persze), hogyan csinálta, a szalon nem borult, nem kezdődött el a klikkesedés, az egymás gyilkolászása, egymás szeretőinek lenyúlása. A titok triviálisabb, mint gondolhatnánk. Az inkább férfi, mint nőtermészetű – szemre alig látszik rajta – Gertrude azért lehetett olyan hosszan a szalon szeretett gazdája, mert nőt szeretett (40 évig egyet). Így aztán soha nem került összetűzésbe – a szerelem vége többnyire csapkodás, hisztéria, elmebaj – a szalon férfi- és nővendégeivel. Nem akarták egymást meghágni, legyűzni, nem akarták akarni egymást. Értették, megértették. Férfiak – férfihangon.

Ugyanakkor Gertrude Stein láthatta, hogyan szóródik szét, hullik atomjaira egy nagy amerikai írócsapat, amelyet elveszett nemzedék névre (lost generation) keresztelt.

31 éve halt meg
NAGY LÁSZLÓ

Nagy László (1925. júl. 17. – Bp., 1978. jan. 30.) a költő Agh István bátyja; felesége a költő Szécsi Margit. 1945-ben érettségi a pápai református kollégium kereskedelmi iskolájában. 1946-ban az Iparművészeti Főiskola hallgatója, a Dózsa György Népi Kollégium tagja. 1947-ben a Képzőművészeti Főiskolán rajz szakos hallgató, a Dési Huber Képzőművész Kollégium tagja. 1948-ban a budapesti egyetem magyar irodalom–szociológia–filozófia, a második szemesztertől orosz szakán hallgató. 1949–52-ben írói ösztöndíjjal Bulgáriában jár. 1953–56-ban a Kisdobos szerkesztőségi munkatársa. 1959-től az Élet és Irodalom képszerkesztője, majd főmunkatársa haláláig. Ötvenhárom évesen halt meg.

A múlt század hatvanas-hetvenes éveiben minden fiatal költő nagylászlóul akart, vagy szeretett volna írni. A kor másik hasonló költőóriása – Juhász Ferenc – követhetetlen, másolhatatlan, azonnal felismerhető. Akiben motozott némi versfaragó halljam (és kibem nem motozott, költőnek rang volt lenni akkoriban), és Nagy Lászlót olvasott, minden korábbi epigonváltozatot, kísérletet eltűrt, mint az S100-as. Maradt a tiszta, letarolt, csábítóan követhetőnek látszó Nagy László hatás. És a csapda bezárult. A kerek, acélosan gömbölyű, légiesen könnyed, gondosan kimunkált versek csapdájába a dilettáns beragadt, a tehetség türelmesen beépítette eszközkészletébe, ami beépíthető, és úszott tovább a korabeli versek tengerében, újabb használható költői metódus után kutatva.

(...) Versek, verseskönyvek születnek, verskedvelő baráti társaságok, gimnáziumi csoportcskák léteznek.

És létezett a múltban egy Nagy László nevű költő, aki olyan szerencsés időben született, hogy egyszerre láthatta Rákosi Mátyást, ugyanakkor azt is, a költészet él, hat, működik. Az olvasó ember pedig, akinek ugyancsak olyan szerencséje volt a múltban, hogy láthatta élni és működni a „verset”, amikor olyanja van, felnyúl az öreg verses-polcra, kikeresi a negyvennégy éve megjelent, a negyvennégy hosszú év alatt leharcolt Himnusz minden időben-t, és lehozza az olvasó fotelba maga mellé.

William Seward
Burroughs

1914-ben születik gazdag felső-középosztálybeli családba. Nagyapja találja fel az első összeadó és listázó számológépet, a l a p o z z a meg a családi

vagyont. Az anyai ág izgalmasabb, bár nem biztos, hogy szegényebb, Lee, a polgárháború legendás déli tábornoka a széppapa. Tizenöt évesen publikál először. Irodalmat és antropológiát hallgat a Harvardon. 1937-ben megpróbál elszegődni 007-es ügynöknek, de az Office of Strategic Services-nek nem kell (Stratégiai Szolgáltatások Irodája). A cég a CIA elődje. 1942-ben – Európában már gyilkolják egymást a népek – belép a hadseregbe, fél évbe nem telik, pszichológiai alkalmatlanság miatt elhajtják.

(...)Élete tragikusan fordul, miután agyonlövi a feleségét. Egy részeg partin Tell Vilmos módjára poharat próbál felesége fejéről lelőni, de a fejét lövi szét. Burroughs újra írni kezd. Első regényét, A narkózt 1953-ban William Lee álnéven jelenteti meg. A sikert az 1959-ben Párizsban megjelent Meztelen ebéd című regénye hozza. Könyveit évekre kiltitják Angliából és az USA-ból.

Amit Berzsenyiről
nem tudunk

Berzsenyi Dániel 1836. február 24-én halt meg Niklán.

Sok mindent nem tudunk róla.

Azt például, hogy Berzsenyi legfőbb jelzője az elmúlás, pontosabban a „mulandóság”. Hogy például ő az első igazán kemény irodalmi összecsapás vesztese. Hogy a felesége egy igazi, valódi „írástudatlan” falusi nemesasszony. Hogy pl. tanulmányait nem fejezi be. 1793-ban otthagyja a soproni evangélikus líceumot, katonának áll. 1799-ben köt házasságot Dukai Takács Zsuzsannával, ám „szegény Zsuzsi” képtelen a költő társa lenni, magányát csupán ódon sógornője, Dukai Takács Judit költőnő barátsága enyhíti (itt is akad néhány furcsa összefüggés, de írásos bizonyíték nélkül nem pletykázunk).

Hogy pl. a szomszéd pap révén értesül Kazinczy Berzsenyi költészetéről, és Kazinczy révén országszerzte híres emberré válik. Költői érdemeiért megteszik táblabírává. A vidéki kismemesi banda értetlenül, gyűlölködve viseli a kiugró, híressé váló Berzsenyit.

Hogy pl. sajnálja könyvkiadásra a pénzt (akkoriban az divott, hogy magad uram, ha nincs Írószövetség, Irodalmi Alap, Könyvvalap, és a többi). Végül katolikus kispapok kalapolják össze a pénzt, hogy nyomtatásban megjelenjenek a lutheránus földesúr versei.

Hogy pl. komolyan számító vagyona ellenére paraszti egyszerűségben él nála is igénytelenebb asszonykájával.

Hogy pl. azért nevezi az utókor niklai remetének, mert 1804-ben feleségével Niklára költözik. Ettől kezdve a somogyi faluból ki se dugja az orrát, ha lehet.

Victor Hugo

Hugo is azok közé a nagy franciák közé tartozik, akiket hosszan várakoztattam. Pedig jutottak hatalmas telek

a hatvanas évekre, a maihoz hasonló február derékig érő havakkal, amikor semmi nincs a végtelen akácfűrészelen, a gyújtósvágáson, a diótörésen, és a könyveken kívül. A függőnyt el kell húznunk olvasáshoz, nem szabad égetni a villanyt. Apám időről időre ellenőrzi a villanyórát. Az áram drága a nyomorult pedagógusfizetésekhez képest (a mindenkori állam úgy lövi be a nyomorult pedagógus nyomorult bérét, hogy soha, egyetlen pillanatra el ne felejtse, ő a nemzet napszámosa cím büszke tulajdonosa), még ha a Nyomorultakkal pallérozta is elméjét a törpe palócgyerek. És ha apám úgy ítéli meg, a számláló a várhatónál nagyobb ugrott, következtek a kérdések. De ez nem akadályoz bennünket semmiben. Olvasok(unk) elemlámpával a paplan alatt, olvasunk hajnalban gyertya vagy petróleumlámpa fényénél, a nyitott ajtajú szinkében, ahol hasogatjuk a fát. A hatvanas évek vad teleinek szinte elviselhetetlen tétele a vég nélküli „késztetek be tűzifát” felszólítás. Az akácfa pedig (minthogy szentet magánember kap vagy nem kap, többnyire nem, mert az iskolák se kapnak) mindent megtesz annak érdekében, hogy a fűrész beszoruljon, elakadjon, hogy ne válasszák őt szét a gyerekek olyan darabokra, hogy beférjen a kályha, a sparhelt tűzterébe. Nincs még villanytűzhely, nincs pbgáz, nincs fűrészgép, hanem ölfa van. Ölfa az erdőből. Meg gyerekek vannak, a gyerekek kezében karosfűrész, vállban, könyékben a fájdalom egy idő után. Ilyenkor pihentetőül: valami könyv. Ott kint. A hidegben.

Hugo esetében a Nyomorultak kezelhetetlen mérete és vastagsága az akadály. Egy Nyomorultak nem fér a paplan alatti kis barlangba, főleg a súlyos első kötet. De nem csak a paplan. A gyerekszobában, ahol a tananyag napi feladataival kellene küzdeni, és ahová bármikor benyithatnak, a méretlen felüli regényt lehetetlen egyetlen mozdulattal elbújtatni, miközben az kartonborítójú Albatrosz-könyvekre a betűtolvaj gyerekmber ráhúzza a nyitott történelmi térképet, kész.

FALUDY GYÖRGY EMLÉKÉRE – SZAVALÓVERSENY KÖZÉPISKOLÁSOKNAK. A tabi Rudnay Gyula Középiskola – Faludy György emléke előtt tisztelegve – szavalóversenyt hirdet középiskolás diákok számára. A versenyre egy szabadon választott Faludy-verssel lehet nevezni.

Két évvel ezelőtt (pár hónappal a költő halála után) rendezték az első versenyt, amikor a versenyző diákok és tanáraik Kányádi Sándorral és Fenyő Ivánnal találkozhattak. Idén egy egyórás műsorral kedveskednek a résztvevőknek: Hobo megzenésített Faludy-verseket ad elő (amíg a zsűri értékeli...). Jelen lesz a költő özvegye, Faludy-Kovács Fanny is.

A verseny időpontja: 2009. március 20. (péntek) 11 óra. Nevezési díj nincs.

A verseny helye: Zichy Mihály Művelődési Központ, Tab, Kossuth L. u. 86.

Igény szerint szállást tudnak biztosítani a középiskola kollégiumában.

A nevezési lapot március elsejéig kell visszaküldeni! A nevezési lap letölthető az iskola honlapjáról is: www.rudnaygy.sulinet.hu (Tóth Ágnes magyartanár, tel.: 20-9464-922, e-mail: tothag@rudnaygy.sulinet.hu)

IGNÁCZ RÓZSA-VÁNDORKIÁLLÍTÁS. Egész éves vándorkiállításra fogják bemutatni az Országos Színház-történeti Intézet és Múzeum Ignác Rózsáról készült fotókból álló gyűjteményanyagát.

A vándorkiállítás június 24-én indul a Székely Nemzeti Múzeumban Sepsiszentgyörgyön, ahol augusztus 30-ig vagy szeptember 7-ig tekinthető meg. Következik Kolozsvár, ahol az EMKE szervezésében a Györkös Mányi Emlékházban szeptember 15.–október 15. között lesz megtekinthető. Budapesten az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet október 30.–december 1. között várja az érdeklődőket. A sümegi Kisfaludy Sándor Művelődési Ház december 15-től január 20-ig ad otthont a kiállításnak.

Ignác Rózsa (Kovácsna, 1909. január 25.–Budapest, 1979. szeptember. 25.): író, színművész. Makkai János újságíró, politikus felesége, 1931-ben végezte el a Színiakadémiát Budapesten.

ÚJABB KÉT SZABÓ MAGDA-REGÉNY FRANCIÁUL. Egyszerre jelent meg a héten franciául Szabó Magda két regénye: A pillanat (Creusais) és az Ókút. Az utóbbit, a „gyermekkor emlékeiről univerzális elhivatottsággal” beszélő művet, külön írásban ajánlotta olvasói figyelmébe a Le Figaro című párizsi napilap.

NAGYLÁSZLÓ-SZOBROT AVATNAK A KÖLTÉSZET NAPJÁN. Szobrot állítanak Nagy Lászlónak a költészet napján; az egykor a főváros XVIII. kerületében élt költő bronz mellszobrának elhelyezését a helyi képviselőtestület egyhangúlag megszavazta. Kő Pál Kossuth-díjas szobrász alkotása egy nyitott könyvet idéző mészki posztamensre kerül: a mintegy 84 centiméter magas bronz mellszobor a középkori költőt ábrázolja fején babérokoszorúval, és felesége, Szécsi Margit szobra felé tekint.

HAIKURA, HAIBUNRA VÁRVA – TÉMA: FALEVÉL. A Cédrus Művészeti Alapítvány és Százhalombatta Város Önkormányzata mindenkit örömmel vár, aki a magyar nyelvű haikuirodalmat szép szerzésekkel gazdagítani szeretné, saját műveivel (esetleg fordításokkal). Terjedelmi megkötés („darabszám”) voltaképp nincs. A tematikusság – kötelező. (Haibun: rövid prózában kibontott haiku, prózai haikuutazás.)

A „pályázathoz” jelentkezési lap nem tartozik, nevezési díj sincsen. A pályamunkákat személyesen a kiadóban, elektronikus úton (napkut@gmail.com) vagy postán fogadják (cím: Budapest, 1014, Szentháromság tér 6. mfsz. 29.) a szerző elérhetőségeinek megjelölésével.

A GAZDASÁGI KRÍZIS INSPÍRÁLTA AZ ÉV FOTÓJÁT. A World Press Photo által kiírt versenyen az amerikai Anthony Suau egy család kilakoltatását megörökítő fekete-fehér fényképe nyerte el a 2008-as év fotója díjat. A fénykép 2008 márciusában készült és egy a Time által közölt történet része. A díjjal együtt Anthony Suau 10 000 eurót és egy Canon fényképezőgépet is fog kapni – a díjátadási ceremóniára május 3-án kerül sor Amszterdamban. A versenyre 5508 fotó (124 országból) küldte el munkáit.

BIRGIT NILSSON-DÍJ PLACIDO DOMINGÓ-NAK. Placido Domingo nyerte meg az egymillió dolláros Birgit Nilsson-díjat. Halála előtt Birgit Nilsson (1918–2005) svéd énekesnő utasításokat hagyott az alapítvány létrehozására és szintén halála előtt borítékolta az első nyertes, Placido Domingo nevét is. Nilsson többször is énekelt Domingóval karrierje során, legelőször 1969-ben a New York-i Metropolitanban Puccini Toscájában. Domingo 128 különböző szerepet énekelt negyvenéves pályája alatt, és énekesként, karmesterként, valamint a washingtoni és a Los Angeles-i operák igazgatójaként is nagyon sokat tett az opera népszerűsítéséért. A díjat idén Stockholmban adják át, az időpont azonban még nincs meghatározva.

EMLÉKÜNNEPSÉG MÁRAI SÁNDOR HALÁLÁNÁK 20. ÉVFORDULÓJÁN SAN DIEGÓBAN. Emléktáblát avattak San Diegóban abból az alkalomból, hogy Márai Sándor magyar író (1900–1989), aki élete utolsó tíz évét ebben az amerikai városban töltötte, 20 éve hunyt el. San Diego jelenében fontos szerepet játszik a különböző kultúrák együttélése.

ODA ÉS VISSZA – MŰFORDÍTÓI SOROZAT INDUL A VARSÓI MAGYAR INTÉZETBEN. Oda és Vissza címmel indít magyar és lengyel műfordítókat bemutató beszélgetéssorozatot csütörtökön a Varsói Magyar Kulturális Intézet. Az első esten Elzbieta Sobolewskával és Körner Gáborral találkozhat a lengyel főváros közönsége. Mint azt Gordon István intézetigazgató elmondta, a sorozat keretében a legjobb magyar és lengyel műfordítók munkásságát mutatják be a tervek szerint másfél-kéthavonta megrendezendő esteken.

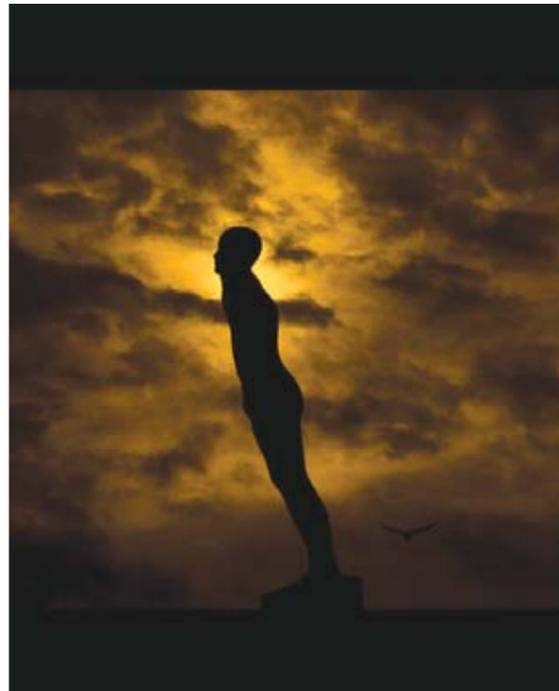
NAOMI KLEIN KANADAI SZERZŐ KAPTA A WARWICK-DÍJAT. Naomi Klein kanadai újságíró kapta az első alkalommal kiosztott Warwick-díjat. The Shock Doctrine című könyve a neoliberális gazdaságpolitikát vizsgálja, amelyet a szerző „katasztrófakapitalizmusnak” nevezett. A szerző 2007-ben megjelent művében azt állítja, hogy a kormányok és a nagyvállalatok az ázsiai cumamihoz hasonló természeti katasztrófákat, és az iraki háborúhoz hasonló ember által előidézett megrázkódtatásokat használják fel az üzletbarát politika keresztülviteléhez.

ÚJ RECEPKÖNYV HAYDN KULINÁRIS UTAZÁSAIVAL. Joseph Haydn kedvenc receptjeit is tartalmazza az a szakácskönyv, amelyet a közelmúltban mutattak be a kismartoni (eisenstadti) Esterházy-kastélyban. A kötet szerzője, Thomas Freudensprung osztrák színész és hobbi szakács 108 korabeli receptet gyűjtött össze, utalva a nagy zeneszerző 108 szimfóniájára. Az ORF magyar nyelvű honlapján található beszámoló szerint az olvasók tulajdonképpen egy kulináris időutazáson vehetnek részt a könyv segítségével.

A VILÁG OROSZORSZÁG NÉLKÜL? Oroszország-témában a napokban egy teljesen más szempontok szerint felépülő kötet is napvilágot látott, mégpedig az egykori orosz külügyminiszter, a jelenleg is aktív közéleti szereplő, Jevgenyij Primakov tollából. A világ Oroszország nélkül? Hová vezet a politikai rövidlátás című kötet objektív analízist tartalmaz Oroszország jelenlegi világban elfoglalt helyéről és szerepéről. Egyfelől azokat a súlyos problémákat érzékelteti, amelyek Oroszországot elválasztják Amerikától, s rámutat arra is, hogy milyennek látszik Oroszországból a jelenlegi amerikai külpolitikai stratégia. Másfelől különös figyelmet fordít a nemzetközi szinten egyre aggasztóbb méreteket öltő terrorizmusra, és néhány olyan, közelmúltban lejátszódó konfliktusra, mint a koszovói vagy a dél-oszétiai.

MEGÚSZTA A BÖRTÖNT A KÖNYVTÁRNAK TARTOZÓ. Nem valami ritka, igen értékes kötetről van szó, hanem egy mindössze 13 dollár 95 centes – 3 ezer forintos könyvről. A 39 éves asszony még csak nem is évekkal ezelőtt, hanem csupán tavaly áprilisban vette ki egy iowai könyvtárból. A könyvtár a kölcsönzés lejárta után többször is megpróbált postán és telefonon kapcsolatba lépni a nővel, ám sikertelenül, erre a rendőrséghez fordult, amely tavaly szeptemberben vette a fáradságot, hogy kiküldjön egy rendőrt a nő lakcímére. Sok eredménnyel nem járt a misszió, a könyv ezután sem került vissza a könyvtárba.

Lapunk megjelenését a

Monica Hayes

A művészet különböző megnyilvánulásai már gyerekkorom óta bűvöletbe ejtettek. Az évek folyamán flörtöltem az írással – verseim és rövidprózáim irodalmi lapokban és antológiákban jelentek meg – és a grafikával is – ez utóbbi a *Fata morgana* című kiállításban materializálódott. De valami hiányzott... Amikor édesanyám, Irina Brunhilde Nedelciu – aki megajándékozott a természet és a művészet iránti fogékonysággal – megvette első fényképezőgépet, felfedeztem egy elbűvölő világot és egy egyedi kifejezőmódot, amely lehetővé teszi a legmélyebb érzések és gondolatok elemzését és kivetítését. Férjemnek, Philip Hayesnek köszönhetően – akitől sokat tanultam – performánsabb gépekkel kezdtem dolgozni, és ma már a képek számítógépes feldolgozása sem idegen számomra.

Képeimen igyekszem fotóalanyaimat egy új perspektívából bemutatni, így a legegyszerűbb tárgy is víziómágikus eleme lesz.

Köszönet mindenkinek, aki elidőz munkáimnál, a fény és árnyék labirintusait kutatva.

Lapszámunk szerzői

Anavi Ádám – (1909–2009) Erdélyi költő, színműíró. Legutóbbi kötete: *Kepler* (2006).

Bege Magdolna – 1961-ben született Gyergyószentmiklóson, újságíró.

Bodor Pál – 1930-ban született Budapesten, író, költő, szerkesztő, volt az Utunk belső munkatársa, az Irodalmi Könyvkiadó magyar részlegének főszerkesztője, ő indította meg a bukaresti televízió magyar nyelvű adását. Jelenleg Budapesten él, a Magyar Nemzetben Diurnus néven éveken át napi jegyzeteket szerkesztett. Legutóbbi kötete: *Búcsúlevél nincs* (2006).

Bogdán László – 1948-ban született Sepsiszentgyörgyön, író, újságíró, több irodalmi kitüntetéssel jutalmazták, legutóbb Déry-díjat kapott. Legutóbbi kötete: *Hutera Béla utolsó utazása* (2007).

Eszteró István – 1941-ben született Végváron, tanár, költő, az Irodalmi Jelen munkatársa. Legutóbbi kötete: *Egy könnyű garni* (2005).

Gömöri György – 1934-ben született Budapesten, költő. Legutóbbi kötete: *Ez, és nem más* (2007).

Molnár H. Magor – 1985-ben született Marosvásárhelyen, költő.

Onagy Zoltán – 1952-ben született Budapesten, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Sötétkapu* (2006).

Sárközi Mátyás – 1937-ben született Budapesten, szerkesztő, író. Legutóbbi kötete: *Pesten, Londonban és a nagyvilágban* (2007).

Szőcs Géza – 1953-ban született Marosvásárhelyen, költő, újságíró. Legutóbbi kötete: *Beszéd a palackból* (2008).

Vass Tibor – 1968-ban született Miskolcon, képzőművész, író.